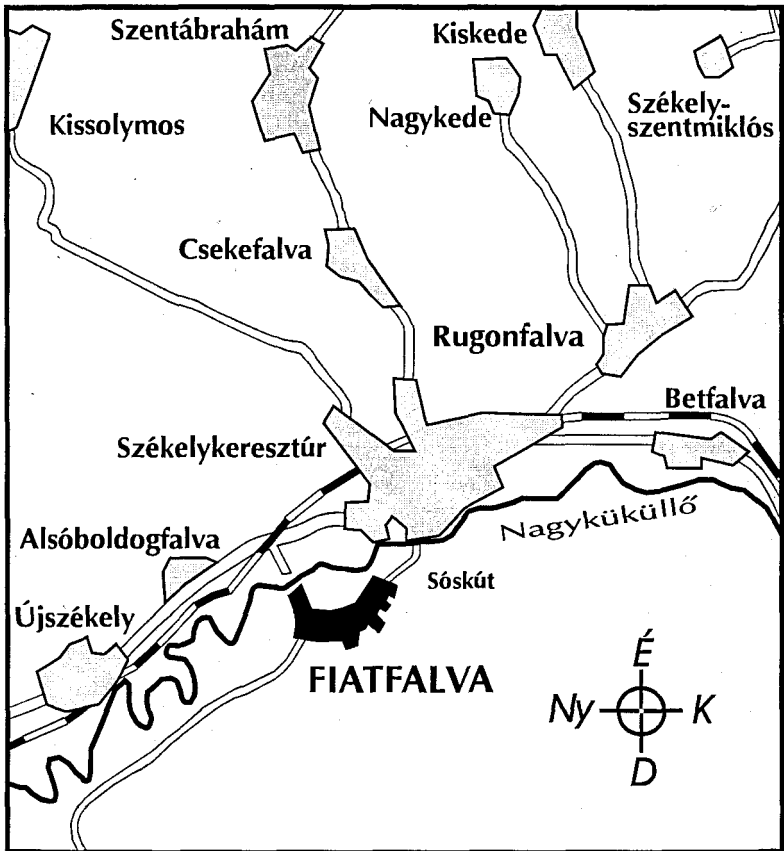

FIATFALVA

Előszó

Fiatfalva egyszerű, de mégis csodálatos közösség. Élni akarása és élni tudása páratlan bölcsességgel társul. Három év kevés ahhoz, hogy elmélyülj egy közösség évszázados hagyományáiban, de ahhoz elég, hogy megsejthesd, amit letűnt évszázadok üzeneteként génjeiben hordoz a ma élő ember.

Földjét sorjázva lakták népvándorlás előtti és alatti népek. Történelmében osztozott megannyi falutársával. Belső életének csendes örömei mellett nem kerülhette el annak viharos részeit sem. Mai arculatát, gondolkodásmódját sajátosan alakította a szabad székelyek önállósági tudata, az Ugron-kastély volt urainak évszázados jelenléte, az ott dolgozó egyszerű emberek alázata, valamint Székelykeresztúr szomszédsága.

Ebben a kölcsönhatásban Székelyföld délnyugati csücskében, a Nagyküküllő partján egy falunyi ember valami egyedül tudott megélni. A keresztény hit sokszínűségében a reformáció két hajtását oldotta lelki békévé közös templomában. Reformátusok és unitáriusok évszázadok óta ma is így élnek meg, egy templomban a részeiben csodálatos, de csak egységében tökéletes, egyetemes, Istent kereső hitet.

Így fogalmazódik meg a hála e faluközösség lakói iránt most, amikor ODFIE-s csapatunkkal immár a tizedik falufüzetet indítjuk áldásos útjára. Köszönet e falufüzet írójának, Derzsi Domokosnak, aki türelemmel és szeretettel gyűjtögeti az adatokat szülőfaluja életéről, s aki méltón lép be a közösséget szolgáló példás elődeinek sorába.

A Székelykeresztúr utcájaként is emlegetett Fiatfalván e közösség sorskérdései ma is megmaradtak. Felzárkózni a városi szintre, de megtartani és megőrizni azt, ami sajátosan egyedi és fiatfalvi. Hiszem, hogy bölcsessége tovább viszi megélt történelme élethitét, és megtartó erőként adja át a következő nemzedéknek. Az új évezred első tavaszán ezt kívánom Fiatfalva minden lakójának.

2001 májusában

Bartha Alpár
fiatfalvi unitárius lelkész

Földrajzi, geológiai és vízrajzi adatok

Fiatfalva a Nagyküküllő folyó középső szakaszának bal partján, Székelykeresztúrtól délre terül el, Hargita megye délnyugati szélének utolsó helységként. Észak-keleten a folyó választja el Székelykeresztúrtól, déli irányban Magyarfelekkel és Szederjessel, nyugati irányban Újszékelyvel és Alsóboldogfalvával határos. Tengerszint feletti magassága 370 méter.

A 2,5 km-re fekvő Székelykeresztúrról vasúton Székelyudvarhely és Segesvár irányába utazhatunk, míg távolsági autóbuszsal Csikszereda, Marosvásárhely, Segesvár irányába hagyhatjuk el a vidéket. Fiatfalva és Székelykeresztúr között munkanapokon helyi autóbuszjárat közlekedik.

A falu főutcájának hossza 1735 m, öt mellékutcájának összhossza pedig 991 m. A falu belterületének domborzata lapos, határrészei pedig lapos, illetve enyhén emelkedő dombokon terülnek el. Az 1905. évi telekkönyv szerint a belterület nagysága 70 hektár, míg a külterület 1498 hektárt foglalt magában. A falu külterületéhez tartozik még a székelykeresztúri és alsóboldogfalvi telekkönyvekben foglalt 40 hektárnyi fiatfalvi terület. A falu és a hozzátartozó határrészek összterülete megközelíti az 1608 hektárt.

Fiatfalva éghajlata mérsékelt. Az itteni átlaghőmérsékletek a székelyudvarhelyihez viszonyítva 3–5 C°-kal, a csikszeredaihoz viszonyítva pedig 5–10 C°-kal magasabbak. A falu nem terjeszkedhetett a mai határain túl, mert sem a felső, sem pedig az alsó részen nincs építésre alkalmas terület. A felső rész sós vizekben gazdag, az alsó részen pedig a talajvíz szintje meglehetősen magasan áll.

Székelykeresztúr és Fiatfalva határában a Sós-kút nevű részen bővizű sósforások fakadnak. Ezt a vizet gyógyvízként használják a nyáron működő kádfürdőkben. Ízületi, reumatikus és nőgyógyászati bántalmak kezelésére javallott, szív és érrendszeri betegségek esetén azonban nem ajánlott.

A Fehérszéknek nevezett határrész természetvédelmi területként ismert. Orbán Balázs így említi: „Fiatfalván alul a Sukoró völgyében egy ingoványos, Fejérszéknek nevezett terület van, melyből hamuszínes fejér víz foly le.” A ma már csak néhány helyen fortyogó, kis iszapvulkánok apró krátereiről érdekes látványt nyújtanak. A konyhasóban és szulfátokban gazdag szürkés iszap folyamatosan tör a felszínre. Ezek az iszapvulkánok a robbanásos vulkánok típusába sorolhatók. 1913 őszén történt a legnagyobb kitérés, ugyanis a hosszú nyári esőzések során és az elizapodosás következtében a felgyülemlett metán-gáz robbanása (kitörése) közel két méteres sánc-kört és majdnem 1 m magas kúpot hozott létre. A felszínre került iszap, a kitérés környékét beborítva, száradás

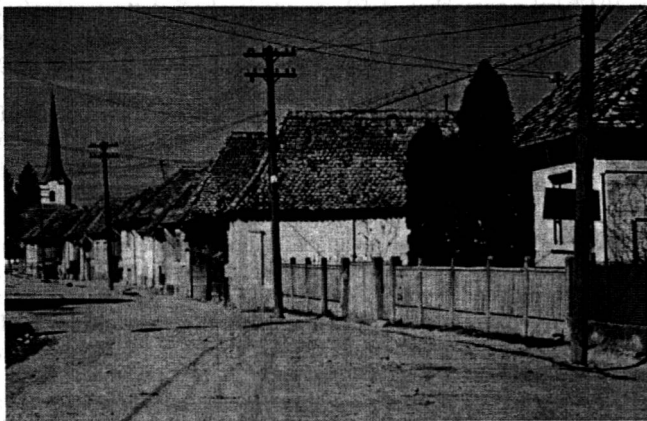
után fehéres bevonatként, rétegeként állapodik meg. E fehéres, szürkés színről ered a hely neve, Fehérszék. A biokatalizátorokban gazdag iszapot gyógyítási célokra is fel lehetne használni, ám ilyen próbálkozásokra, kezdeményezésekre eddig még nem került sor.

Az 1970. és 1975. évi árvizek során a Nagyküküllő medre 250 m távolságra közelítette meg a falu belterületét. 1975 után mederszabályozással a folyót visszaterelték régi medrébe. Árvizek semmisítették meg azt a két hidat is, amelyek Székelykeresztúr és Alsóboldogfalva felé teremtettek kapcsolatot a Nagyküküllőn át. Csak a Székelykeresztúr felé vezető hidat építették újjá.

A falu határában lehulló csapadékot a Sósárok, a Templom-pataka, a Kőhid-pataka és a Sukoró-pataka gyűjtik össze és vezetik a Nagyküküllőbe.

Egykor a település – a néphit szerint – az 500 m távolságra levő Nagyerdő földje nevű határreszen állt. Ezt bizonyíthatják az 1960-as években végzett régészeti ásatásokkor felszínre került leletek is. A mai település déli részén egy Halastónak nevezett tó terült el, amelyet a Nagyküküllő mederváltozása során lecsapoltak. Erre az időre tehető a falu alsó részének fokozottabb kiépítése is.

Fiatfalva közigazgatásilag egykor Udvarhelyszékhez, azon belül Keresztúr fiúszékhez tartozott. Az utolsó területi átszervezés előtt a Maros Magyar Autonóm Tartományhoz, azon belül pedig Keresztúr rajonhoz. Ma Hargita megyéhez tartozik, a székelykeresztúri városi tanács, illetve polgármesteri hivatal közigazgatása alatt. Jelenleg a helységben nincs községháza, posta és rendőrőrs. Egy templom van a faluban, amelyet az unitáriusok és reformátusok közösen használnak, de mindkét egyháznak külön paplakja van. Iskola, óvoda, kultúrház, kereskedelmi egységek találhatóak még a településen.

Felszegi utcarészlet

A falu leírása

A falu utcaképét, a szász hatást tükröző utcafrontra épült házak együttese határozza meg. A viszonylag keskeny és kevés kivétellel kerítéssel övezett telkek formája téglalap (hosszúka) alakú.

A település típusát tekintve, Fiafalva átmenet az úti- és halmazfalva között, Felszegre, valamint Alszegre tagolódik. Mellékutcai: Kultúr utca (165 m), Bürkény utca (155 m), Templom utca (305 m), Malom utca (240 m) és Kiss utca (126 m). Az 1905. évi telekkönyv alapján 191.758 négyzetméternyi községi tulajdonban levő területet tartottak nyilván. Ebből épületek 4302 m², utak 46.595 m², árkok 21.380 m², disznólegelő 86.641 m², csordaút 23.574 m² és kavicstelep 4135 m².

A falutest a hozzá tartozó határterület felső részén terül el, megközelítőleg 1 km távolságra a Nagyükköltől Székelykeresztúr irányában. A falut középen a Templom pataka szeli át.

A helyiség neve az évszázadok során a következő formákban fordult elő: Fiad-, Fiát-, Fiád-, Fiját-, Fijád-, Fyad-, Fyat-, Fiafalva. Román neve kezdetben Fiafalău, jelenleg Filiaș. Német neve nem ismeretes.

Fiafalva határának összerülete 1608 ha, amelyből 70 ha belterület, valamint közel 40 hektárnyi szántó és kaszáló, amely a székelykeresztúri és alsóboldogfalvi telekkönyvekben szerepel. A határ és erdőnevek az 1905. április 29-én hitelesített telekkönyvben szereplő nevek alapján csoportosítva és a ma is használt nevekkel kiegészítve.

Határnevek:

Békás: Belső Bókus, Rét, Tormás, Csutakos;

Rétremenő: Faluvége, Belső köhíd, Kertzeg, Rétremenő, Hargas;

Cserhát: Sukoró, Egres út padja, Középláb, Fehérszék, Füzes pataka, Lipóc oldal alsó;

Felhágó: Füzes patak dombja, Kövesföld, Felhágó, Pad, Köhíd, Tekchegy;

Egerszeg: Tag, Lipóc oldala felső, Gálasbükk;

Komijáca: Ökörvágó oldal, Komijáca, Szőlőmege, Tordabérce;

Falbükk: Folyamód, Kertmege, Alsó falbükk, Temető alja, Alsó kerekhegy, Telek;

Rózsafalbükk: Csesze kútja, Magyarai gödre, Csurgó, Körösút, Muszurduka;

Magyarós: Pető földje, Györke földje, Nagyerdő földje, Kálmán tanorok, Magyarós, Bércút, Kárahegy oldala, Csere oldala, Csere útja;

Kárahegyé: Kárahegye, Ádám földje, Ereszvény mege, Pusztaszőlő, Ördögsege, Fazakasok oldala, Bürkény, Külső Bókus;

Erdőnevek:

Egerszeg: Gálasbükk;

Rózsafalbükk: Körösút, Muszurduka;

Magyarós: Kálmán tanórok, Csere oldala, Bércút;

Kárahegye: Ördögszege;

Vágott: Pallag, Kétárok köze, Gyepű, Kerek erdő, Pálas útja, Vállú, Vállú útja, Likat, Mátyás szege, Megyék erdeje;

Körösútja: Szénégető, Gyepű, Külső bércút, Felső pálos út;

Magyarós erdő: Pető földje, Csere oldala, Csere, Ördögszege, Sósút ciher.

Ma 256 nyilvántartott házsám van, melyből 230 beépített belsőség.

Fiatfalvával foglalkozó leírások alapján számos olyan családnévvel találunk, amelyek ma már nem léteznek. A régiek mondható családnevek közül a Bethlen, Erdős, Fekete, Haller, Huszár, Mester, Soós, Ugron, Varga, Geréb, Nemes és Székely nevek voltak a gyakoribbak. A maiak közül a Fazakas, Burszán, Lőrinczi, Demeter, Derzsi, Csíki, Firtos, Gagy, Imecs, Kelemen, Máthé, Takács, Tánzos, Varró, Kovács, Kertész, Gáll, Györfi, Simó nevek találhatók meg nagyobb gyakorisággal. A más helységekből idetelepültek esetében a leggyakoribb családnevek: Albert, Bán, Benkő, Derzsi, Domokos, Farakas, Fazakas, Gáll, Gyarmati, Gidó, Hatos, Karda, Szatmári, Varga, Veress.

A 194. szám alatt található Kárahegy nevű cigánytelepen megközelítőleg 44 kisebb épületet, valamint kunyhót számolhatunk össze.

Visszatekintve a múltba, 1952-ig, az 1928. és 1931. év kivételével mindig létezett és működött községháza Fiatfalván. Az említett két esztendőben Fiatfalva közigazgatásilag Székelykeresztúrhoz tartozott (akkori nevén I.G. Duca). 1952-ben a helyi községházat megszüntették és Fiatfalvát közigazgatásilag Székelykeresztúrhoz csatolták. Ennek fő oka az volt, hogy ily módon biztosítsák Székelykeresztúr számára a várossá nyilvánításához szükséges lélekszámot. Azóta Fiatfalva közigazgatásilag Székelykeresztúrhoz tartozik. A falu villany-, víz-, és gázhálózattal rendelkezik, a telefonok száma 106. Csatornahálózata még csak tervezési szakaszban van. A főutat az 1970-es években aszfaltolták, jelenleg nagyjavításra szorul.

Régészeti emlékek

A falu területén talált és az 1960-as évi régészeti ásatások során felszínre került leletek arra utalnak, hogy ez a terület már a bronzkor óta lakott volt. Alsó-Kövesföld nevű határrész Füzes-patakának bal partján őskori cserepek, Felső-Kövesföld Kövesoldal és Kövesdomb területén pedig bronzkori edénytöredékek kerültek elő. A Nagyerdő-földje nevű határrész Kálmán-tanórok nevű területén egy bronzkori, Wittenberg-kultúrához tartozó település sánccal erősített telepe feküdt. Az itt végzett ásatások alkalmával egy, a VII-VIII. században létezett település nyomait is feltárták. A vizsgált terület hossza megközelítőleg 560 m hosszú és 30-120 m széles volt. A nyomok alapján a népvándorláskori kunyhók négyzet és téglalap alapúak voltak, 2,60 m x 2,20 m

és 4,80 m x 4,10 m nagyságú méretekkal, alsó részük 0,4-1,0 m mélyen a földbe volt beásva.

Kádaratása nevű részen ugyancsak bronzkori töredékek kerültek elő.

A falu belterületén, a régi temetőben egy késő középkori, téglalap alakú hajóból és sokszögzáródású szentélyből álló kápolna alapfalait tárták fel. A 13,20 m hosszú valamikori kápolna a szakemberek szerint a XV. században épülhetett, és zsindelellyel fedett épület volt. Valamikor a XVII. sz. végén, vagy a XVIII. sz. elején leégett. Minden jel arra utal, hogy a Geréb család építhette saját használatára, és a reformáció során, gazdáival együtt reformátussá lett a templom is. Az egykori templom maradványait nagy valószínűséggel a XVIII. sz. elején a kastély nagyjavításakor, kriptává alakította át a Nemes család. A második világháborúban fedezék ásása során egy része a kriptának napvilágra került. 1979-ben a disznóhizlalda épületeinek alapozásakor III–IV. századi kultúrrétegre leltek.

A falu neve legkorábban 1460-ban, Fiafalvi Illés (Elias de Fyathfalwa) nevében fordul elő. 1466-ban említik először a Fiafalván birtokos főrendű Geréb családot más fiafalvi birtokosokkal együtt (Iohannes filius Pauli de Fyadfalwa, Blasius Gereb de eadem, Ladislaus filius Andre de Fyadfalwa). 1478-ban Johannes Palfy de Fiasdfalwa leánya, Ilona, (Timafalvi Tatár Mihályné SzOkl. I.224.) a szomszédos Magyarfeleken és Szederjesen rendelkezik apja után részbirtokkal. E két birtok eddig ismeretlen úton kerül a Geréb család tulajdonába, ugyanis csak 1583-ban kapnak adománylevelet Báthori Zsigmondtól. Az 1562-es székely felkelés után megkezdődik a székelyek jobbágyosítása. 1566-ban János Zsigmond Fiafalván Geréb Benedeknek 27 ház jobbágyot adományozott. 1567-ben a 25 dénáros adójegyzékben Ffiatfalwa 22 portával szerepel. 1576-ban a falu egyedüli főrendű családja a Geréb család 24 egész jobbágyteleknek megfelelő adót fizet. 1572-ben a korabeli iratok egy Mattheus chiky de fiafalwa nevű prókátort említenek. 1628-ban Bethlen Gábor Székely Mózes étkefogó mesternek, Udvarhelyszék királybírájának adományozza a fiafalvi birtokot és udvarházat, amely Geréb András magva szakadtával a kincstár tulajdonába került. Am hűtlenség vádjá miatt Székely Mózes nem élvezhette sokáig a birtokot, mert 1635-ben I. Rákóczi György Brenhidai Huszár Mátyásnak, Marosszék királybírájának adományozza az elkobzott birtokot és kastélyt. Ezt követően a kastély és a birtok a XVII. század második felében a csicsókeresztúri Torma és a hidvégi Nemes család birtokába került.

A faluban folyó gazdálkodásról már a XVI. századból ismerünk adatokat. Egy 1650-ben készült irat több fiafalvi kézművest és szolgát említ: Bab Miklós, szücs; Jó János, kocsis; Kertész András, kertész; Kis Kelemen, szücs; Mező András, béres; Molnár János, junior pecér; Molnár Karátson, molnár; Nagy Kelemen, szücs; Varga Máté, kocsis. 1663-ban is több fiafalvi személy nevét és mesterségét írták össze.

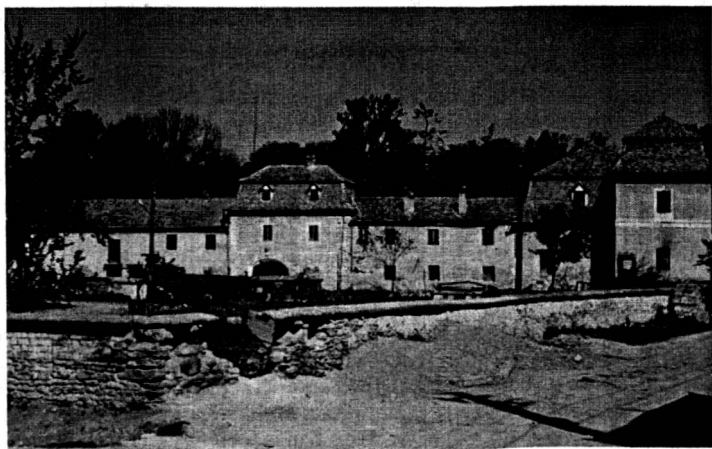
Az évszázadok során végzett összeírások és népszámlálások adatai szerint a falu lakóinak száma a következőképpen alakult: 1567-ben 22 kapu, 1614-ben

59 családfő, 1786-ban a lakosság létszáma 639 fő, 1850-ben 864 személy, 1868-ban 779 személy, 1910-ben 1016 személy, 1941-ben 1027 személy és 1992-ben pedig 1106 lakosa volt a falunak.

Az Ugron-kastély

A kastély a mai manzárdtetős, késő-barokk stílusú formáját a XIX. század eleji átépítéssel nyerte. Fiafalva nyugati szélén, a Nagyküküllő árterületéből alig kiemelkedő teraszon épült. Nevét utolsó tulajdonosairól, az abránfalvi Ugron családról kapta.

Az épület helyén egykor a Geréb család udvarháza állott. Erről az udvarházról írásos adatok nem maradtak fenn. 1625-ben Geréb András, Bethlen Gábor testőrkapitánya a leomlott udvarházat kőből, vár alakjában építi újra, ám mivel nincsenek utódai, a birtok és az udvarház a kincstárra száll. 1628-ban a fejedelem ifjabb Székely Mózesnek adományozza. 1635-ben már új tulajdonosa van a kastélynak, Brenhidai Huszár Mátyás személyében, mert időközben Székely kegyvesztett lett. Huszár 1652-ben meghal, és a birtokot az udvarházzal együtt leánya, Borbála örökli. Huszár Borbála elveszítve első férjét, 1676-ban másodsor is férjhez megy Nemes Jánoshoz, így a birtok és az udvarház a Nemes család tulajdonába megy át. A XIX. század elején a kastély a Nemes család leányágán rövid időre a Wesselényiek, majd a Mikók tulajdonába kerül. Mikó Miklós 1817-ben nagyarányú építkezési munkálatokat végeztetett a kas-

Ugron-kastély

télyon. 1866-ban az abránfalvi Ugron család tulajdonába kerül az épület. Mai formája ennek a családnak az építkezési és átalakítási munkálatait őrzi.

1460-tól az Ugron-kastély egykori ismert tulajdonosai a következő személyek voltak:

Fiatfalvi Illés, Fiafalvi Balázs, Pálfi Ilona, Geréb Gáspár, Geréb Benedek, Geréb György, Geréb András, ifj. Székely Mózes, Brenhidai Huszár Mátyás, Nemes János, Nemes Mátyás, Nemes Klára, Bethlen Júlia, Mikó István és neje Wesselényi Orsolya, Mikó Benedek és neje Mikó Eszter, Mikó Miklós, Zakariás Antal, Ugron János és neje Györfi Anna.

Az Ugron család összes javait 1947-ben államosították, így a kastélyt is. Az államosítás után az állami gazdaság használta. Az 1989-es események után az örökösök visszakapták az épületeket.

Ugron István
(1924-ben, Budapest)

A templom

Fiatfalva közepén áll az unitárius és református felekezetek által közösen használt templom. Világszerte ritkaságnak számít a közösen birtokolt templom. 1999-ben hasonló rendeltetésű templomot szenteltek fel a Gagy menti Magyarandrásfalván.

Benkő Elek szerint a reformátusoknak egykor volt egy kisebb temploma, amely a Geréb család tulajdonában levő Kápolna-domb régi temetőjében állhatott.

A templomot, mint közös tulajdont, az unitáriusok és a reformátusok 1726 óta használják az évszázadok során kialakult és elfogadott szabályok szerint.

Az egyházi irattárakban fellelhető írásos emlékek, továbbá a falu területén végzett régészeti ásatások eredménye és a néphagyomány alapján feltételezzük, hogy a mai templom helyén egy középkori templom állhatott, amely a reformáció során az unitáriusoké lett. A reformátusok régebbi temploma a régészeti ásatások által feltárt „Kápolnadomb” nevű részen állhatott és a kastély birtokosait szolgálhatta. Miután a kápolna leégett, a kastély egyik termét rendezték be templomi célokra.

A néphagyomány szerint létezett még egy református templom az „Oskola mester” utcában, amely szintén leégett.

Az 1992-es Hargita megyei műemlék-jegyzék a fiatfalvi unitárius-református templomot műemlékként tartja nyilván 21B0095 számon. A több mint 150 négyzetméter alapterületű kőből és téglából épült templomot 1803-ban

emelték. A hajó hossza 18 m, szélessége 8 m, a torony magassága 32 m. A toronyban két harang található. Az egyik az unitáriusoké, a másik a reformátusoké. A mai torony helyén egykor harangláb állt két haranggal. Azután a toronyba négy harangot helyeztek el (kettőt az unitáriusoknak és kettőt a reformátusoknak), de háborús célokra hármat rekviráltak (két unitáriust és egy reformátust). Az unitáriusok mai harangját 1924-ben vásárolták.

A templomban az istentiszteletek megtartásának sorrendje egy közösen meghatározott szabály szerint változik. Ha például a református felekezet egyik vasárnap előbb tartja az istentiszteletet, az ún. „első részt”, és ezt követi az unitáriusok istentisztelete, a „második rész”, akkor a következő vasárnap megfordul a sorrend, és ez így váltakozik. Újév és Húsvét első napján az „első rész” az unitáriusoké, Pünkösöd és Karácsony első napján pedig a reformátusoké. Más alkalmakkor, amikor úrvacsoraosztásra kerül sor az egyik vagy másik felekezetenél, akkor azé az első rész, aki úrvacsorát oszt. Indokolt esetben az istentiszteletek tartásának sorrendjét fel lehet cserélni az ezt óhajtó felekezet kérésére a másik felekezet egyetértésével.

A mai keleteti épület 1803–1810 között épült. A torony keleti homlokzatán a következő felirat olvasható: ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÉPÜLT 1803. ÚJITTATOTT 1893. JAVÍTTATOTT 1967. JAVITTATOTT 1997.

Berendezése: szószek és papi szék, külön férfiak és nők számára ülopadok, karzat mindkét felekezet számára, két úrasztala, két orgona a karzatban mindkét felekezet számára. A templom külső déli falán napóra van.

A szószek bal és jobb oldalán, a falon egy-egy márványtábla állít emléket az első világháborúban elesett fiatalvi hősi halottakról. A jobboldali táblán az unitárius, a bal oldalán pedig a református hősi halottak nevei olvashatók. Az emléktáblákat mindkét felekezet külön-külön készítette 1928-ban.

Az unitáriusok emléktábláján a következő szöveg olvasható:

„A fiatalvi Unitárius Egyház hősi halottjai az 1914–1918 évi világháborúban.

Barabás Bálint, Barabás Mihály, Boszorát Mózes, Csiki Dénes, Csiki Zsigmond, Fazakas Domokos, Fazakas Ferenc, Fazakas János, Fazakas Kálmán, Fazakas Mihály, Gagyi József, Kálmán Pál, Kovács Dénes, Lőrinczi Mózes, Lőrinczi Pál, Majlát Sándor, Szabó Béres János, Tánzos Mihály

Áldott legyen emléketek!”

A reformátusok emléktáblájának keretén az 1914-18 évszámok állnak, a márványtáblán az alábbi szöveg olvasható:

„Fiatalvi református hősi halottak:

Balázsi Áron, Bebi Mihály, Bogyor András, Bokor Domokos, Cire Dénes, Fazakas Dénes, Gábor T. Lajos, Gábor Mózes, Hadnagy Gábor, Imecs Sándor, Imre Domokos, Kertész Mihály, Lengyel János, Mika Mihály, Molnár Péter, Roska Mihály, Simó Lajos, Simó Mihály, Szabó Dénes, Szalontai András, Sztójka Mihály, Tánzos Mózes, Varró Dénes, Varró G. Dénes, Varró János, Varró G. Lajos, Varró Károly

Emléketek legyen áldott!”

A második világháborúban el-
esett hősök névsorát a két felekezet
közös emléktáblán örökítette meg,
amelyet a szószék melletti jobboldali
falra helyeztek el.

„A II. világháború fiatalvi hő-
si halottai:

Bács Lukács, Béres Lajos, Bokor
Károly, Bokor Mihály, Burszán
Kálmán F., Csiki Dénes, Fazakas
Kálmán J., Fazakas Domokos, Fa-
zakas József, Fazakas Ferenc, Fa-
zakas Károly, Fazakas Gergely, Fül-
öp Dénes, Kiss Dénes, Kelemen
József, Lőrinczi János, Nagyobb
Domokos, Varró Sándor, Takács
Lajos

Áldott emléküik fenntartására
készítették a hozzátartozók.”

A fehér márványból készült
emléktáblát 1997. szeptember utol-
só vasárnapján, az őszi hálaadás
ünnepén leplezték le. Ekkor az
1997-es évi templomjavítási mun-
kák befejeztével a helybeli unitári-
usok és reformátusok közösen vet-

tek úrvacsorát. Úrvacsorát osztottak: Botha Dénes unitárius lelkész, Lukács
Elek református lelképásztor és Lőrinczi Lajos akkor még unitárius teológus,
jelenleg csehétfalvi unitárius lelkész.

Ugyancsak a szószék közelében található az az állvány, amelyre faragott és
festett kopjafákat helyeztek az első világháborúban elesettek emlékére. Ezek
keresztmetszete 6x6 cm, hosszúságuk 1,20–1,40 m között váltakozik, és Tar
Domokos, egykori református kántortanító faragta és festette az első világhá-
borúban elesett negyvenöt fiatalvi hős emlékére. A kopjafából ma már csak
negyven áll.

Itt megjegyzem, hogy a második világháború alatt negyvenöt fiatalvi esett
fogságba. Tizenketten nyugati fogságba (ezekből tizenegyen hazajöttek, egy
személy pedig Kanadába emigrált), harminchárom személy pedig orosz fog-
ságba. Az orosz fogság ideje 2–6 évig terjedt. Az itt eltöltött évek megpróbál-
tatásai mély nyomokat hagytak az emberek életében. A negyvenöt második
világháborús fogoly közül már csak tizenöten élnek.

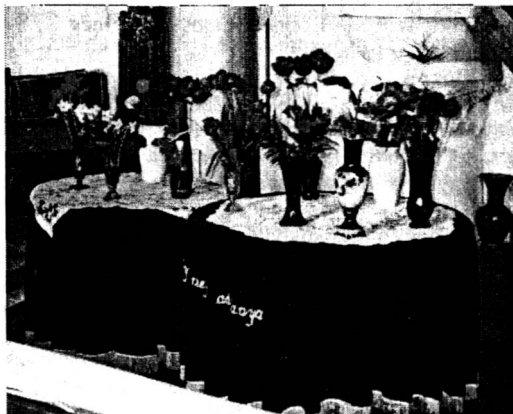

Szószék

Egyházközségi adatok

A helyi unitárius egyházközség valószínű, hogy 1568-ban alakult meg. Ebben az időben Székelykeresztúr papja Marosi Synnig János, akihez a fiatalvai filia is tartozott. Az egyházi szolgálatokat a székelykeresztúriak, mint filiális lelkészek végezték. A kolozsvári egyházi levéltárban fellelhető ide vonatkozó iratokból 10 filiális lelkész neve ismert. Ezek a következők: Marosi Synnig János (1568), Várfalvi Fodor Tamás (1629), Korondi Molnos Miklós (1652), Csókfalvi Kamuti Dániel (1700–1738), Almási Borbély András (1741–1745), Gálfalvi Pál (1745–1755), Komjátszegi József (1755–1758), Solymosi Márkos Péter (1758–1766), Bölöni Tana Ferenc (1773–1776), Árkosi Raffai Sámuel (1777–1799).

Önálló unitárius lelkésze a falunak 1800. május 2-tól van. Az azóta itt szolgáló lelkészek névsora a következő: Györke Mihály (1800–1809), Barabás Ferenc (1809–1830), Rafaj Dániel (1831–1837), Dombi György (1837–1843), Péterfi József (1844–1849), Gidó János (1849–1850), Árkosi Mózes (1851–1852), Lőrinczi Gergely (1854–1887), Ürmösi Sándor (1888–1896), Geréb Zsigmond (1896–1934), Ürmössy Gyula (1934–1943), Fazakas Jenő (1943–1957), Botha Dénes (1957–1998), Bartha Alpár (1998–). 1800 óta a falu két alkalommal maradt unitárius lelkész nélkül. Első alkalommal 1854-ben, amikor az akkori lelkészt, Árkosi Mózeszt, július 17-én politikai okok miatt le-tartóztatták, és két évig fogva tartották. Másodszor 1944 szeptemberétől 1945 tavaszáig maradt pap nélkül az unitárius parókia, mert Fazakas Jenő családjával együtt a Dunántúlra menekült. A fiatalvai leviták, iskolamesterek, kántortanítók és énekezők száma 1762–2001 között 23, míg az unitárius gondnokok száma 1740-től napjainkig 67. Ezek az adatok csak hozzávetőlegesek, mert a

Református és unitárius úrasztalok

száma 1740-től napjainkig 67. Ezek az adatok csak hozzávetőlegesek, mert a fiatfalvi egyházi levéltár 1849-ben részlegesen megsemmisült.

A fiatfalvi református egyházközség megalakulásának pontos dátumát nem ismerjük. Kialakulása és megerősödése szoros összefüggésben áll a kastély református vallású urainak hitbuzgalmával (Geréb, Nemes stb. családok). 1762-ig az alsó boldogasszonyfalvi (ma Alsóboldogfalva) leányegyházközséggel együtt az újszékelyi anyaegyházközséghez tartozott. 1763-tól van a fiatfalvi református egyházközségnek saját lelkésze. Az itt szolgáló református lelkészek névsora a következő: Árkosi Ferenc (1763–1765), Málnási Dávid (1765–1774), Kónya Péter (1774–1780), Pálffy Dénes (1780–1792), Bartók Gábor (1792–1793), Pálffy Dénes (1793–1796), Kiss János (1796–1806), Pálffy Mózes (1806–1811), Vajda Ferenc (1811–1814), Kovács Mózes (1814–1816), Pataki István (1816–1832), Sípos István (1832–1852), Biró Károly (1852–1872), Soós Farkas (1872–1923), Vágó Károly (1923–1926), Imre Árpád (1926–1960), Nagy Dániel (1960–1988), Lukács Elek (1988–1998), Páll Attila Csaba (1999–). 1765 óta napjainkig a faluban összesen 24 református kántortanítóról és énekvezérről tudunk, míg a gondnokok száma 1787-től napjainkig 39.

A harangozást 1875-ig a kántortanítók végezték. Azóta egy közös harangozó látja el az idevágó teendőket mind az unitáriusoknak, mind a reformátusoknak.

Egyházi tulajdon

Az unitárius egyházközség birtokában 1719 m² belterület van, ezen található a parókia. Ugyancsak ide tartozik az a 6,02 ha kaszáló és szántó, amelyet csak részben művelnek, és a 13,49 ha erdő. Az erdő visszaigénylésére 1998 decemberében adták be a kérést a hivatalos fórumokhoz. Egykor az unitárius egyház birtokában volt a 899 m² területű énekvezéri belsőség is, amit időközben eladtak. 1975–1978 között a régi parókia helyén épült a ma álló emeletes épület.

A református egyházközség 1737 m² belterülettel, 11,62-ha kaszálóval és szántóval, valamint 13,09 ha erdővel rendelkezik. Az erdő visszaigénylése folyamatban van. A parókia főépületét 1975-ben építették újjá a régi épület helyén. A reformátusokhoz tartozott az az 1868 m² énekvezéri belsőség is, amit eladtak.

Mindkét egyházközségnek a jelzett belsőségekről és külsőségekről telekkönyvi bizonylatok vannak a birtokában.

A két egyházközség közös tulajdonát az 561 négyzetméteren fekvő templom és a hozzá tartozó kert képezi.

Egykor Fiátfalván a temetkezés a belsőségek kertjében és a családok közeli külterületein történt. Csak a XIX. században jelölték ki egy községi temetőt,

amely idővel betelt, és ma már nincs használatban. Ma a temetkezés az 1982-ben kijelölt és bekerített új temetőben történik, amely magánterület. Az 1,36 hektáros temető területcseréje még megoldásra vár.

Közművelődés

Iskola

Fiatfalván az emlékezet úgy tartja, hogy a falunak mindig volt iskolája. Az első írásos feljegyzés, amely az iskola létezését bizonyítja, 1701-ből maradt fenn.

Az 1899–1900-as iskolai évig a faluban unitárius és református felekezeti iskolák működtek, iskolai anyakönyvek (értesítők) pedig az 1891–1892-es iskolai évből maradtak ránk. 1899-ben az addigi felekezeti iskolákat állami iskolává alakították át. 1970-ig hétosztályos, 1971-től nyolcosztályos iskolaként működött. Az 1996–97-es tanévtől kezdve az iskola keretében szakiskolát létesítettek mezőgazdasági, állattenyésztési, mezőgépesztési és autóbádogos szakokkal.

Az unitárius felekezeti iskola épülete 1819-ben épült, a volt unitárius kántori telken. 1902-ben az épületet kántortanítói lakássá alakították át. 1701–1899 között 14 unitárius tanító neve ismert.

Az egykori református felekezeti iskola épületének helyét ma már nem ismerjük. Adataink vannak arról, hogy 1763–1899 között a református felekezeti iskolában 14 tanító tanított.

Az 1898–1899-ben épült állami iskola két 48–48 m² alapterületű tantermet foglalt magába. A tanulók délelőtti és délutáni váltásban jártak iskolába. 1945–1950 között a tanteremhiány miatt a tanulók egy része arra kényszerült, hogy Székelykeresztúrra, Alsóboldogfalvára, Újszékelyre vagy Rugonfalvára járjon iskolába. 1952-ben a helyi tanács megszüntével a fiatfalvi iskola két tanteremmel, egy szertárral és egy irodával, majd 1965-ben újabb osztályokkal bővült.

1913-ban az analfabetizmus felszámolására külön tanfolyam működött. Abban az évben a jelentkezők létszáma 24 volt.

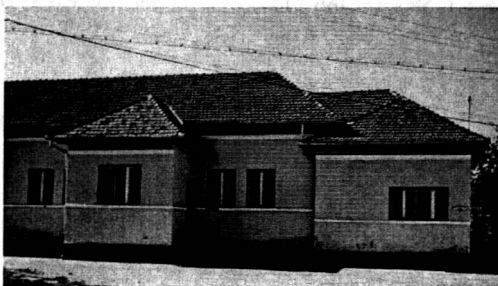
Fiatfalván a fiatalok körében a továbbtanulásnak mondhatni hagyománya van. Leginkább – közelsége miatt –, a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumot választják, ám nem kevés azok száma sem, akik más középfokú tanintézetekben tanulnak tovább. Egy kimutatás szerint Székelykeresztúron az Orbán Balázs Gimnáziumban 1813–1992 között 218 fiatfalvi tanuló végzett. A középiskola befejezése után sokan felsőfokú tanintézetekben folytatják tanulmányaikat. Így aránylag nem kevés azon mérnököknek, orvosoknak, állatorvosoknak, gyógyszerészeknek, tanároknak, lelkészeknek, tanítóknak stb. száma, akik Fiatfalváról indultak. Sokan az általános iskola elvégzése után olyan szakmákat választanak mint: kőműves, ács, asztalos, autószerelő, gépkocsivezető, lakatos, kovács, esztergályos, villanszerelő, szabó stb.

Óvoda

Fiatfalván az 1940-es évektől kezdve működött óvoda. Kezdetben a mai kocsma épületében, azután, 1972-ig, a volt református kántortanítói épületben kapott helyet. Ekkor Fazakas Ferenc kitelepített személy lakását alakították át óvodai célokra, majd erre és a Fazakas Károly egykori tulajdonát képező belső-ségre építettek új épületet. Itt működik jelenleg is napközi-otthonként 20–35 közötti gyermeklétszámmal. A magyar gyermekek napközije mellett, 1998 óta működik a cigány gyermekek óvodája, ahova a „Kárahegy” nevű cigánytelepen lakó gyermekek járnak. Az idejártó 10–12 gyermek a helyi tanács segítségével élelmet is kap. Hely hiányában a cigányóvoda az Ugron-kastély épületében működik. A napközi és az óvoda jelenleg 5 pedagógusnak és 3 kisegítő személynek biztosít munkahelyet. Az egészségügyi ellátást szakképzett védőnő biztosítja.

Kultúrház

Az építéshez szükséges terület az unitárius és református egyházközségek közös tulajdonát képezte. A kultúrház építése 1938-ban kezdődött el, 1940-ben avatták fel. Az épület alapjához szükséges követ az erdőből gyűjtötték, ill. termelték ki, míg a téglát a falu lakói vetették. A munkálatokat közmunkával végezték, míg másfajta kiadásokat a közadakozásból befolyt pénzből fizettek. Az épület telekkönyvileg az unitárius és református felekezetek tulajdona. Erről írásos bizonyítékok maradtak fenn. 1948-ban államosították az épületet. 1998-ban a két egyházközség hivatalosan benyújtotta a visszaigénylési kérelmet. Régen több kulturális rendezvényre került sor, mint napjainkban. Évente több színdarabos bált rendeztek, és a házasemberek által rendezett kosaras bállok száma is jelentős volt. Ezek mellett bevett szokás volt karácsony és újév idején 5–6 alkalommal táncmultságokat szervezni. A színdarabokat, táncokat a helybeli tanítók, tanárok irányításával tanulták meg.

Kultúrház

Foglalkozások

Fiatfalva lakóinak fő foglalkozása a régi időkben a mezőgazdaság és az állattenyésztés volt, egy része ma is ezt folytatja. Előszeretettel természetnek őszi és tavaszi búzát, árpat, zabot, kukoricát, burgonyát, cukorrépát, takarmányrépát, lucernát és bükkönyt. Általában a mezőgazdasági terményeket saját használatra termesztik, csak keveset értékesítenek. A kertekben és a közlelbbi külső területeken zöldségféléket természetnek (paradicsom, paprika, pasuly, murok, petrezselyem, káposzta, hagyma, zeller stb.).

Fiatfalva neves állattenyésztő falu hírében állt. Híresek voltak az itt kiteenyésztett fajbikák, ökrök, a jó tejhozamot biztosító fajtehenek és a fajszők. A falu állatállományához jelentős számú ló, juh, anyakoca és sertés tartozott. Általános volt a disznótartás, ami a család évi hússzükségletét elégítette ki. A kollektívizálás előtt a falunak volt külön fedezettő központja, ahol a kiteenyésztett értékeőbb fajbikákat, méneket, berbécseket és kanokat tartották.

A szarvasmarháknak és a juhoknak nyári időszakban mindig külön legelője volt, a disznósordának szintén. Ma már nincs a falunak disznósordája.

A székelykeresztúri állattenyésztő központ által közölt adatok alapján Fiatfalván így váltózott a háziállatok létszáma:

Megnevezés	1940	1983	1999
1. Szarvasmarha	250	86	220
ebből tehén	170	55	150
2. Ló	135	25	110
3. Disznó	210	130	180
4. Juh	940	820	980

A legelterjedtebb háziállatok a tyúk, liba, kacsa és pulyka.

A magas talajvízszint miatt nem jelentős Fiatfalván a gyümölcs termesztés. Saját fogyasztásra a ház körül természetnek almát, körtét, szilvát, meggyet és ribizlit. A szőlőtermesztéshez nincsenek meg a megfelelő domborzati feltételek, hiányoznak a déli fekvésű napos domboldalak. A külsőségeken elhanyagolhatóan kevés a szőlős, inkább a házak körüli udvarokban és kertekben találunk direkt termő töveket és kevés nemesített fajtát.

Méhészkedéssel a huzatos folyóvíz és a kevés akác miatt kevesen foglalkoznak. A gyógynövénytermesztésnek a faluban nincs hagyománya. Csak kevesen gyűjtenek saját használatra gyógynövényeket.

A talajművelést egykor hagyományos eszközökkel (ökrökkel, lovakkal szántottak, bórónáltak), a kalászos növények vetését pedig kézi szórással végezték, az aratás sárlóval és kaszával történt. A mezőgazdasági gépek megjelenésével gyakorlatilag szinte minden folyamatot gépesítettek. Az utóbbi években a gépek munkadíja és a vetőmagok ára annyira megnőtt, hogy a parlagon maradt területek szármottevők.

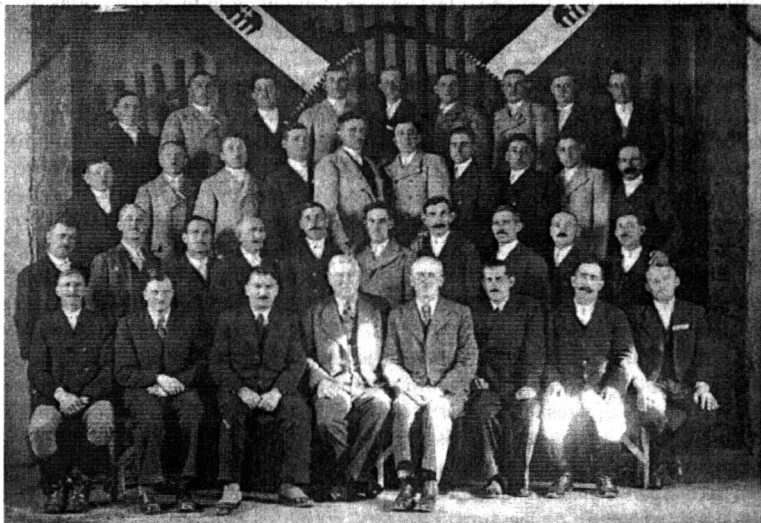
A falu mezőgazdasági gépekkel való ellátottsága elégtelen. A faluban hat traktor található, melyből öt magánszemélyek tulajdona, egy pedig az unitárius

egyházközség birtokában van. Magánszemélyek birtokában nyolc kaszálógép van, míg kombájn (arató-cséplőgép) nincs a faluban. A teherautók száma 4, a személyautóké pedig 62.

Nagyobb földterülettel a faluban az Ugron családon kívül, a 1900-as évek elején Varga Zsigmond és neje Fekete Klára rendelkezett. Birtokuk zöme a Templom-pataka mellett terült el. A család azonban eladósodott, és birtokait eladva fizette ki tartozásait. A birtokot több magánszemély vásárolta meg, melyet hivatalos okiratok is bizonyítanak. Egykor a Varga belsősegen akarták felépíteni a tejszövetkezetet és a kultúrházat, de a helybeliek nem tudtak megégyezni, és később ezeket máshova építették fel.

Egykor a faluhoz magán, közösségi és közbirtokossági erdők tartoztak. Az erdők fenntartását a közösség által hozott előírásoknak megfelelően szabályozták. Jelenleg folyamatban van az államosított erdők visszaigénylése és vissza szolgáltatása egykori tulajdonosainak vagy azok leszármazottjainak.

Az értelmiségiek csoportjába a lelkészeket, a tanárokat, a tanítókat és a köztisztviselőket sorolhatjuk. Napjainkban az aktív értelmiségiek számának megoszlása a következő: 2 lelkész, 9 tanár, 4 tanító, 4 óvónő, 6 mérnök, 1 gyógyszerész, 4 egészségügyi asszisztens, 7 köztisztviselő. Ezen személyek közül 11 ingázik Székelykeresztúrról és a környező falvakból, 26 személy pedig helyben lakik. A szakemberek száma 65, akikből néhányan kisvállalkozó-

Aranykalászos gazdakör 1944-ben
(1 szervező, 4 oktató és 32 résztvevő)

ként működnek, a többiek pedig állami vagy magán egységeknél, ill. kisipari szervezeteknél dolgoznak. Sajnos a jelenlegi gazdasági és társadalmi átalakulások miatt sokan maradtak munkahely nélkül. A munkanélküliség különösen sok gondot okoz a fiatalok soraiban.

Nem elhanyagolható a faluban élő nyugdíjas értelmiségiek és szakemberek száma sem, akik tudásukkal és életpasztajjal segítik a falut.

Kereskedelem, egészségügy, közösségi szervezetek

Egykor, községi tulajdonban, a Hangya Szövetkezet keretében, ill. magántulajdonban egy vegyes üzlet és egy kocsmá működött. Jelenleg két vegyesüzlet, egy kocsmá és két bár szolgálja ki a falut. 1962-ben jogtalan intézkedéssel az akkor működő vegyeskereskedést a székelykeresztúri Fogyasztási Szövetkezethez, a kocsmát pedig az Állami Kereskedelmi Vállalathoz csatolták. Az előbbit haszonbérbe adták ki, az utóbbit pedig eladták egy magán-személynek.

1928-ban alakult a fiatfalvi tejszövetkezet, melynek épületét közösségi területen építették fel, a templom melletti belsőre. A tejszövetkezetben a helyi tejtermelőktől felvásárolt tejet különböző tejtermékekké dolgozták fel, és helyben árusították. 1950-ben a tejszövetkezetet tejbegyűjtővé alakították át – jelenleg is így működik –, és jogtalanul a székelykeresztúri Tejfeldolgozó Egység tulajdonába utalták át.

Az 1920–1930-as években skarlátjárvány ütötte fel a fejét, sok fiatfalvi életét vesztette. A járvány súlyosságát az is jelzi, hogy a betegek házai elé öröket állítottak, hogy így akadályozzák meg a betegek látogatását és a járvány terjedését. A faluban nincs kórház. Az állategészségügyi központ épületében, átépítéssel és átalakítással rendezték be svájci és német segítséggel a felnőtt és gyermekrendelőt, ahol hetente kedden és csütörtökön van orvosi rendelés. A fogászati rendelő elkészítése és berendezése folyamatban van.

Fiatfalván a táplálkozási szokások gyakorlatilag hasonlóak a környező falvak táplálkozási szokásaihoz. Általánosan elterjedt a sertéshús fogyasztása, ugyanis szinte minden családnál bevett szokás az évi egy-két sertés tartása, illetve levágása. A háztáji majorsághús is jelentős helyet foglal el a mindennapi étrendben, míg a zöldség- és gyümölcsszükségletet saját természetéből fedezik. A lakosság egy része a kenyérfélét ma is saját természetű búzából süti. Az utóbbi években a lakosság egy részénél romlottak a táplálkozási feltételek. Ez leginkább a munkanélkülieknél, a sokgyermekes családoknál és a cigánytelepen lakó cigánycsaládoknál figyelhető meg. Sok cigánycsalád szorul az állam által nyújtott élelmiszersegélyre.

Fiatfalván olyan közösségi szervezetek léteztek, mint a nőegylet, az ifjúsági egylet és dalárda.

1924-ben alakul meg az unitárius egyházközség keretén belül a Fiafalvi Dávid Ferenc Egylet. Ennek keretén belül 1925-ben a Nőegylet és az Ifjúsági Egylet. Tagjai között reformátusok is voltak, illetve vannak.

A Nőegyletben résztvevő asszonyok, lányok fontak, varrtak, kézimunkáztak, énekeltek, felolvasásokat tartottak. A templomi berendezés textiliáinak elkészítése, a temetési szertartások textil kegytárgyainak beszerzése és kidolgozása, a gyűjtésekben való részvétel egyaránt a Nőegylet tevékenységi köréhez tartozott.

Az ifjak tevékenységi köréhez a vallásos jellegű témák megbeszélése, énektanulás, kulturális műsorok szervezése stb. tartozott. Jelenleg az ifjúsági egylet az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet keretében működik. Az utóbbi években több alkalommal vettek részt köri és országos rendezvényeken. Legnagyobb rendezvényük 2000-ben, az ODFIE keretében tartott IV. Színjátészó találkozó volt, több mint háromszáz résztvevővel. Az egylet tagjai részt vettek szavaló- és énekversenyeken, ahol becsülettel helytálltak és bizonyítottak.

A dalárda nem felekezeti jellegű volt. Tagja lehetett bárki a faluból, nemre és életkorra való tekintet nélkül. Leginkább egyházi és világi rendezvényeken léptek fel. A dalárda karnagya általában valamelyik kántortanító volt, de ezt a tisztelet betölthették helybeli tanítók, tanárok is. Az 1940-es évek első feléig működött, és több alkalommal részt vett a köri versenyeken is.

Helytörténeti események

Az alábbiakban olyan fontosabb eseményeket sorolok fel, amelyek a falu történetében, a fiafalviak életében jelentőséggel bírtak, ill. kihatással voltak a közösség életére. Ezeket az eseményeket többé-kevésbé minden fiafalvi ismeri, és mesél róla gyermekeinek, unokáinak.

1848-ban háborús célokra rekvirálják a toronyból a reformátusok egyik harangját, ám szerencsés módon nem öntik be azt, hanem 1854-ben visszakerül Magyarhermányból. 1916-ban ugyancsak háborús célokra rekvirálnak a toronyból három harangot. Ebből kettő az unitáriusoké, egy a reformátusoké. Ezekből sajnos egy harang sem került vissza.

Az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés alapján a határokat megváltoztatták. Kevésen múltott, hogy Fiafalva nem került román fennhatóság alá. A szóbeszéd azt tartja, hogy az itteni Ugron család egyik tagjának közbenjárására került a falu magyar fennhatóság alá, és a Fiafalva határához tartozó Kőhidpataka képezte az országhatárt.

1944 szeptemberében a faluból a nők, gyermekek, öregek és az itthon maradt férfiak a front közeledtével elmenekültek. A visszaköltözés 1945 tavaszán indult meg. A gyakorlatilag kiüresedett faluban az irattár, az unitárius és a református parókia levéltárai szenvedték a legnagyobb károkat. Fiafalvára vonatkozó értékes adatok semmisültek meg örökre.

1947 nyarán a nagybirtokos Ugron családot kilakoltatták, és kényszerlak-helyre számúzték. Ingó és ingatlan javaikat államosították. Az Ugron birtokot állami gazdasággá alakították át. 1950. június 26-án Fazakas Károlyt és Fazakas Ferencet családjukkal együtt kilakoltatták a faluból, és birtokaikat az akkor alakuló kollektív gazdaság kebelezte be. Az erőszakkal megalakított kollektív gazdaságba ötven család lépett be. A Fazakas Ferenc belsőségét képező egykori épületben óvodát létesítettek. 1972-ben a két kilakoltatott telkére építették fel a ma is működő napközi otthont.

1952-ben megszűnik a helyi községháza mint intézmény, és a falut köz-igazgatásilag Székelykeresztúrhoz csatolják.

1956 szilveszter éjszakáján, régi szokásokhoz híven az összesereglett emberek a templom előtt elénekelték a székely és magyar himnuszt, valamint a Tebened bízunk kezdetű egyházi éneket. Ezután sok fiatfalvi személyt hurcoltak meg a hatalmi szervek, és sokan jogtalanul megengedhetetlen bánásmódban részesültek.

1957-ben befejeződött a kollektivizálás, melynek során gyakran elfogadhatatlan kényszerítő eszközöket is alkalmaztak. Sok fiatfalvi vált ún. „kollektív szökevényné”, ami azt jelentette, hogy közeli vagy távoli helyiségekbe költöztek, és állami vállalatoknál dolgozva igyekeztek megélhetést biztosítani saját maguk és családjuk számára.

A 42. számú ház egykor Varró Dániel volt és 1840-42 között épült. 1849-ben a ház első szobájában gyűltek össze a fiatfalvi férfiak, a szabadságharc idején, hogy megbeszéljék a „védelmi” ügyeket.

Az 1989-es rendszerváltás után a kollektív gazdaságot felszámolták, és a fiatalfalviak visszakapták egykor eltulajdonított földjeiket. A helyi baromfitegyesítő vállalat és disznóhizlalda bezárta kapuit, így sok fiatalfalvi munkanélkülivé vált.

Helyi szokások, hagyományok

A Fiatalfván élő szokások és hagyományok egy része nagy valószínűséggel más közeli és távoli falvakban is megtalálható. Ezek az évszázadok során beépültek az itteniek mindennapjaiba. A helyi szokások és hagyományok leginkább a vallási ünnepekhez és a mindennapok során felmerülő ügyes-bajos dolgokhoz kapcsolódnak, és mintegy kiteljesítik, színesítik a mindennapi életet.

Karácsony szombatjának estéjén a férfiak csoportba verődve kántálnak, és unitárius ill. református egyházi énekeket énekelnek. A kántálók nyomában haladnak a köszöntők, akik boldog karácsonyt kívánva pénzt kapnak a felköszöntöttektől. Az így kapott pénzt közcélra használják fel.

Ebben az időszakban a konfirmálás utáni ifjak és a katonaság előtt álló leánygyekek betlehemeznek. Az iskolás gyermekek rostával (színes papírral bevont kéregszitába égő gyertyát helyeznek) járnak házról-házra karácsonyi énekeket énekelve. Karácsony negyednapján, december 28-án tartják a major- és pásztorfogadást a következő évre.

Szilveszter éjszakáján bevett szokás szerint aki teheti, templomba megy. Ha az óvet a református pap búcsúztatja, akkor az újvet az unitárius pap köszönti. A következő évben pedig mindez fordítva történik. A templomból kijövet az emberek a templom előtt gyülekeznek. A toronyból szavalt hangzik el, majd az egybegyűltek elénekelik a székely himnuszt, a magyar himnuszt és a Tebennéd bízunk kezdetű egyházi éneket.

Húsvét másodnapján a legények csoportosan járnak a lányokhoz öntözni. Az öntözni járó kislányok pedig piros tojást és pénzt kapnak.

Farsangkor a házassamber-bált, ősszel pedig a szűreti bált rendezik meg.

Lakodalmi szokás a menyasszonykikérés és búcsúztatás. A templomi esküvőt követően a lakodalmi menet előtt gyakori az ütelkötés, melynek során kötéllel elzárják a vendégkoszorú útját. Ilyenkor az ütelkötőket pálínkával és kaláccsal kínálják. Éjfélkor, a lakodalmi mulatságban a meghívottak adományokat, ajándékokat adnak a fiatal párnak. Éjfél után kerül sor a menyasszonyi táncra, amikor pénzért bárki megtáncoltathatja a menyasszonyt. Régen gyakran ellopták a menyasszony cipőjét, amit a vőfélyeknek kellett kiváltaniuk. Az így kapott pénzösszeg szintén a fiatal páré lett.

Rokonok között a házasság Fiatalfván nincs szokásban. Házasságkor a nők áttérnek a férj vallására. Ha a férj költözött a feleség házába, az új család az utóbbi vallását tartja meg. Ha más helységről való a menyasszony vagy a vőlegény, és az új család a faluban telepedett le, akkor az új család mindig azt a val-

lást tartotta meg, mint amilyen vallású a fiatfalvi fél. A házasság útján a faluba került idegeneket Fiafalva mindig befogadta.

Temetéskor a rokonok, szomszédok és barátok segítenek a sírgödör kiásásától, a más, temetéssel kapcsolatos tennivalókon át mindenben. Egykor a temetés befejezése után torozás volt, melyre a temetésen résztvevő rokonoknak, barátoknak és a távolból érkezett vendégeknek meleg ételt és pálinkát szolgáltak fel. Ma a temetési szertartás után a résztvevőknek a Templom utcában pálinkát és kalácsot szolgálnak fel.

A legelőket minden tavasszal rendbe tették, mielőtt kicsapták volna az állatokat. A legelő rendbetételére fordított munkanapok számát annak alapján szabták meg, hogy kinek mennyi állata volt. Régen a mezei utakat, patakokat és árkokat, ill. az itt található gyümölcsfák termését minden évben elárverezték. Az államosításig mindenki köteles volt a rá eső utak, hidak, árkok stb. részét rendben tartani, mind a belső, mind a külső birtokrészek esetében. Akik mindezt nem végezték el, azokra súlyos büntetést rótt ki a falu tanácsa. Az utóbbi időben ezt a régi szokást ma már egyre ritkábban alkalmazzák.

Határőrzésre minden évben 1–2 embert fogadtak meg. A feltételekről a közgyűlés állapodott meg. Gyakori volt az állatbehajtás egyes termőterületekről. Ezen állatok gazdáit megbüntették, a büntetésből származó összeget a rögzített szabályok szerint kártalanításra és közösségi célra használták. Állatkárosodás esetén a kárvallott pénzbeli segítséget kapott, melyet gyűjtés útján sze-

Mulatnak a fiatfalvi legények, 1940

reztek meg. Ennek viszonzása hasonló esetekben kötelező volt. Ez a szokás az utóbbi időben megszűnt.

A magán- és közbirtokossági erdők használatára az államosítás előtt olyan alapszabályzat volt érvényben, amelyet mindenki szigorúan betartott. Ezeknek az erdőknek a visszaigénylése most van folyamatban.

Építkezéskor a kaláka-rendszer általánosan elterjedt volt. Az építőknek a munkálatok elvégzését nem kellett megfizetni, csak ételt és italt kellett biztosítani azoknak, akik segítettek. Akinek kaláka formájában segítettek, annak kötelessége volt a segítséget viszonzni. Ez a gyakorlat az utóbbi időben kivételesen van.

A fiatalviak ruházata a környéken általánosan elterjedt székely népviselet volt. A férfiak székely harisnyát és fekete, vagy szürke gyapjúból szőtt kabátot viseltek. A nők a környéken ismert női székelyruhában jártak. Ma már csak ünnepi alkalmakkor öltik magukra a hagyományos viseletet.

Cigánykérdés

Nap-nap után egyre több szó esik Fiafalván a cigánykérdésről, ám leírva, vagy feljegyezve alig találunk valamit ezzel kapcsolatban. Ezért röviden vázolom a kérdés fontosabb vetületeit.

1935–1940 között 22 cigánycsalád élt Fiafalván (82 személy). Ezekből 2 unitárius család (9 személy), 20 református család (73 személy). A Kárahegyen akkor mindössze 5 család lakott (2 unitárius, 3 református).

Gyepmesterséggel, napszámos mezőgazdasági munkákkal, kútásással és téglavetéssel foglalkoztak. Zenészek nem voltak soraikban.

Körükben az Ötvös, Bódi, Majlát, Boldizsár és Bebi családnevek voltak elterjedtek.

A cigányok létszámának növekedése a magas szaporulatnak, a város közelségének, továbbá a mezőgazdasági termelészövetkezet és állami gazdaság által biztosított munkalehetőségeknek tulajdonítható.

Derzsi Domokos felmérése alapján 1992-ben a Kárahegy nevű cigánytelepen 28 lakásban 49 család élt (összesen 287 személy). Székelykeresztúron 1989 után sok tanácsi és munkáslakásokban lakó cigánycsaládot költöztettek ki, és ezeknek zöme a kárahegyi telepre költözött.

1989 előtt a cigányság munkaképes tagjainak többsége időszakos, vagy állandó munkát vállalt a környező mezőgazdasági termelészövetkezeteknél, állami gazdaságoknál, építőtelepeken, közüzemeknél, állami zöldségtermesztő egységeknél és más munkahelyeken. Ezek a munkalehetőségek mára részben leszűkültek.

A cigányság nagyobb részben a keresztelési és temetési szertartásokat igényli, ritkábban más szertartásokat is, mint a konfirmáció és az egyházi megáldás. Vallási hovatartozásukat illetően megállapítható, hogy ma három és fél református, valamint két katolikus cigánycsaládon kívül a többiek az unitárius

egyházközséghez tartozónak vallják magukat. Kis hányaduk rendes egyházközségi tag, többségük csak formálisan tagja az egyházközségnek.

A társadalmi beilleszkedésben, a közösségi előírások betartásában a cigányoknál – kevés kivétellel – még sok a hiányosság.

A cigánygyerekek egy része óvodába jár, ahol tanácsi költségvetésből fedezik ételmezésüket. Az iskolába járó nagyobb gyermekek segélyben részesülnek. Sokan közülük a tanácsi alapból fedeztetik ingyen-konyháról kapják az ebédet.

Felhasznált irodalom

- Benkő Elek: A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája. Budapest, 1992.
- Botha Dénes: Feljegyzések a Fiafalvi Unitárius Egyházközség Történetéből. Kézirat, 1982.
- Czire Zoltán: Jelentés a fiafalvi iskoláról. 1972. június 26.
- Dávid László: A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. Bukarest, 1981.
- Derzsi Domokos: Feljegyzések 1973–2000 között a lakosság által közölt és ismert adatok, valamint saját ismert adatai alapján. Kézirat é.n.
- Dr. Molnár István: Fiafalva. Hargita Népe 1993. november 19.
- Fekete János: A székelykeresztúri Orbán Balázs – volt unitárius – gimnázium története. 1993.
- Fiafalvi 1905 évi telekkönyvi adatok. Székelykeresztúri bíróság 3945/1910. Június 12.
- Geréb Zsigmond: A fiafalvi unitárius egyházközség története. Kézirat, 1910.
- Imre Árpád: A fiafalvi Református Egyházközség monográfiája. Kézirat (református lelkeszi hivatal irattára) é.n.
- Jakó Zsigmond: A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei. Kolozsvár, 1990.
- Kelemen Lajos: A fiádfalvi kastély régi és új gazdáí. Pásztortűz 5. (1925) 164–166. p.
- Lőrinczi Lajos: A fiafalvi unitárius egyházközség története. Kézirat, 1997.
- Orbán Balázs: A Székelyföld leírása I. Pest, 1868.
- Páll Attila Csaba: A fiafalvi református egyházközség története. Kézirat, 2000.
- Roska Márton: Erdély régészeti repertórium. I. Őskor. Kolozsvár 1942.
- Soós Farkas: Leírások Fiafalváról. Kézirat (református lelkeszi hivatal irattára) é.n.
- Székely Oklevéltár (régí sorozat). I. II. III. VIII.
- Székely Oklevéltár. I.224.
- Székely Oklevéltár. Új sorozat (Szerk.: Demény L., Pataki J.) I.–II. Bukarest, 1983–1985.
- Tar Domokos: Fiafalva története. Kézirat, 1944.

Fiatfalva - past and present

1. The village

Fiatfalva is situated in the south-west of Harghita county, Romania, on the left bank of the Küküllő river, 370 meters above sea level. It is 2.5 km away from the town of Székelykeresztúr. On the borderline between the two lies the spa called 'Sóskút' with salt water medicinal springs, where people suffering from chronic arthritis and rheumatism can find cure.

The area of the village itself is 70 hectares, the outlying region covers 1,568 hectares (1 hectare = 10.000 m²). The overall length of its roads is 2,726 m, out of which 1,735 m is the length of the main road, the rest, 991m, being that of the five side streets. There are 256 estates in the village with 230 houses, 214 of which are private property and 16 are public buildings.

The present site of the village is known to have been inhabited since 1270 and the name Fiatfalva was first mentioned on a papal tithe sheet dating from 1332. However, archeological excavations revealed that the history of the village goes back a few centuries earlier. In 1960 several foundations were unearthed 500 meters south of the present location of the village. They used to belong to houses dating from the 9th and 10th centuries, were made of stone and ranged from 2.60 by 2.20m to 4.80 by 4.10 m in size. This settlement marks the initial location of the village, and the shift to the present site happened when the Küküllő river changed its course.

In 1992 Fiatfalva had a population of 1106; the majority of which were Hungarians. The region called „Kárahegy” is inhabited by Gypsies. At present there are 419 Unitarians, 428 Reformed and 12 Catholics in the village.

Fiatfalva used to have its own public administration and authorities: a judge, a deputy judge, a notary public and a bailiff. Since 1952, though, the village has been annexed to Székelykeresztúr with 2 or 3 representatives in the town council. The village has no hospital, pharmacy, police office or post office of its own. Bus and train connections are available from Székelykeresztúr.

The main occupation of the inhabitants has been farming. They grow corn, fruit and vegetables to meet the needs of the family and to supplement their income by selling the surplus. However, the salty water in the upper part of the village and the high level of subsoil water in the lower part are unfavorable for cultivating fruit. What they have always been renowned for is breeding live-stock: cows, oxen, breeder bulls, pigs, sheep and draught-horses, which were often taken to exhibitions and sales. Besides farmers, there have been trained workers like smiths, wheel-mongers, carpenters, masons, tailors, seamstresses, millers, tanners, locksmiths, etc., who besides supplying the people's needs for skilled labor have also worked for state or private companies. There are also many intellectuals in the village who work in

different fields. However, due to the economic instability which followed the changing of the communist regime in 1989, many of these people lost their jobs and are now on welfare, which makes it harder and harder for their families to survive. The number of pensioners in the village is also high, and as former employees of the agricultural co-operatives their retirement benefits are inequitably low.

Despite these hardships, the people have relatively good living conditions. The majority of the houses are provided with electricity, gas and indoor plumbing, 80% of the households have a telephone and cable TV. The sewerage system is incomplete, the plans have been drawn up, but cannot be proceeded with for lack of government funds. The main road was covered with asphalt in 1970, but has not been maintained properly and needs to be repaired.

Fiatfalva has had many interesting customs and traditions. One of them was the so called 'kaláka', a wonderful manifestation of human solidarity: whenever somebody was building a house or reaping and thrashing, the people in the village would come together to offer voluntary help. Whenever somebody suffered a major loss caused by fire or the death of one of his animals, a collection was held to compensate him for the damage. Unfortunately these ancient customs did not prevail to the present. Some of the present day traditions are connected to religious holidays: the Easter Monday „watering”, when boys and men visit their female relatives and acquaintances and sprinkle them with perfume so that they „should not wither away” and the singing of carols on Christmas Eve. Other customs have a seasonal character like the midday ringing of the bell between the days of Saint George (24 April) and Saint Michael (last Sunday of September), but the bells are rung whenever some danger is impending. Plays performed by amateur actors or the harvesting of grapes in the fall are all opportunities for balls and celebrations. On such occasions the villagers wear their beautiful national costumes. Shepherds and watchmen are hired on 28 December and public affairs are discussed during public meetings.

2 One church - two congregations

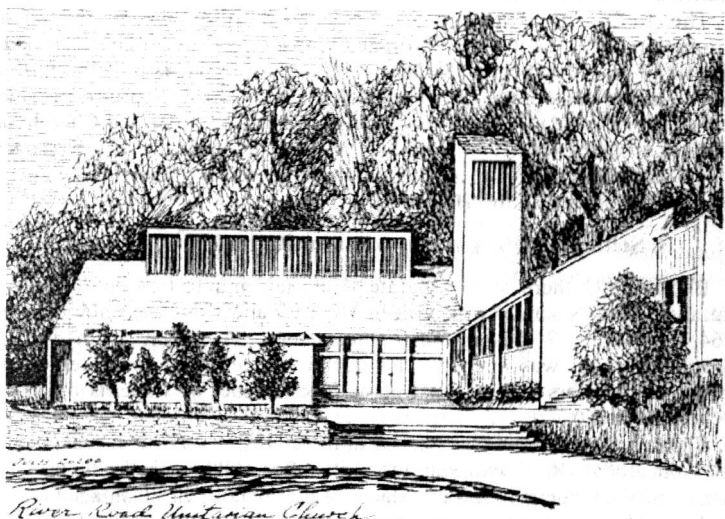
Churches used by several congregations are quite rare in the world. One of these is the church standing in the center of Fiatfalva, which has been used by both the Unitarians and the Reformed since 1726, according to well-established rules. The maintenance costs of the building are equally shared between the two congregations.

The river running nearby had often endangered the church-building during floods. Between 1803–1810 the foundation was raised by 1 meter, the walls by two meters, the roof was covered with tiles and the belfry was replaced by a 32 m high steeple. During a renovation in 1893-94 the building acquired its present shape. In 1930 the walls started to crack and were strengthened with concrete. Further renovations took place in 1967 and 1997.

The church is provided with a pulpit and a minister's bench used by both Unitarians and Reformed, Lord's tables for each congregation, painted benches for men and women, separate choirs and organs for the Unitarians and the Reformed. Next to the pulpit two plaques were put up in 1928 to commemorate the victims of the first world war, 18 Unitarians and 27 Reformed. The 45 carved wooden obelisks placed on the right of the pulpit are also dedicated to their memory. In 1997 a common plaque was made to commemorate the 19 Unitarian and Reformed soldiers who died in the second world war.

In the beginning there were four bells in the steeple, two for each congregation. Three of these were taken away during the wars; now each congregation has one bell, which are used according to a mutual agreement.

Services are held alternately every Sunday. On New Year's Day and on Easter Sunday the first service is for the Unitarians while the Reformed have the first service at Pentecost and on the first day of Christmas. There are joint services on New Year's Eve, on the 1st of November to commemorate the dead, at the beginning and at the end of the school year, at public and village reunions, after major repairs on the building and other significant occasions, when the services are held by both ministers according to ancient traditions.

River Road Unitarian Church in Bethesda —
Unitárius testvér-egyházközségünk River Road-i temploma Bethesda
városban (Amerikai Egyesült Államok)

The Unitarian Church – according to the information we have - was founded in 1568. Till 1799 it used to be an affiliate of the Unitarian Church of Székelykeresztúr and the services were held by the affiliate ministers, of whom, according to the records we have, there were 10. The Church has had a minister of its own since 1800, the present day minister being the 14th in line. We've had 22 cantors since 1701 and 68 presidents since 1740. Today's rectory was built between 1975-78 and was enlarged in 2000. The Church owns 209,579 square meters of land, 1,719 m² of which belong to the rectory, the rest are plough lands, hayfields and forests.

Within the Church there is a Women's Association, which is involved in community service, a Dávid Ferenc Youth Group and Sunday school for the Unitarian children in the village. In 1992 a partnership was established with the River Road Unitarian Church in Bethesda. This partnership, whose promoter is Mr. Dwight Cramer, is maintained by correspondence through the minister and by mutual visits. The River Road Unitarian Church supported several projects, like the installation of gas and central heating in 1993, the tractor program started in 1995, the renovation of the church-building in 1997, the renovation of the fellowship hall in 2000 and the school program, and they provided financial help to students learning in the Unitarian Seminary and donated a computer to the church.

The Reformed Church came into being following the Calvinian reformation. Till 1762 it was an affiliate of the Újszékely Church. It has had a minister of its own since 1763. The present day minister is the 19th in line. They've had 25 cantors and cantor-teachers since 1763 and 39 presidents since 1787. The present day rectory was built in 1973. The Reformed Church has 252,531 square meters of land, 1,732 m² of which belong to the rectory, the rest being plough lands, hayfields and forests. They have connections with the Reformed Church of Siklos, Hungary.

3. School, kindergarten, community hall

Before 1893 there were separate Unitarian and Reformed schools in Fiatfalva. Today's school was built in 1898-99 and was later enlarged. Till 1964 there were 7 classes, since then there have been 8. In 1996 a vocational school was opened. The staff is made up of four elementary teachers, 7 teachers and one instructor. The number of students in grades 1-8 is around 150.

The first kindergarten was opened in the 1940s, in 1975 a daycare center was built. Today 30-36 children attend it. After 1989, with the help of the town council a kindergarten was opened for the socially disadvantaged Gypsy children which at present is functioning in the Ugron castle. The children who attend it are provided a free meal every day.

The idea of building a community hall arose in 1928. The building was raised between 1938-1940 with the help of the village people, who contributed money and communal work. The ownership was shared by the two

congregations. In 1950 it was nationalized and today it is owned and run by the Mayor's Office in Székelykeresztúr.

4. The Ugron Castle

Though named „Ugron Castle” after its last owner, the mansion was built in 1460 by Fiafalvi Illés (Elias de Fyathfalwa — as mentioned in a contemporary document), who bought the estate when he moved to the village. Between 1591–1624 it was rebuilt on a stone foundation by Geréb György (Georgium Gered de Fiafalwa). The estate was bought by the Ugron family in 1866; they remodeled the mansion, that's when it acquired its present form. The living-rooms and parlors were in the castle, the other buildings housed the kitchen, the ballroom with the stage, the basement and the storerooms. In the so called „tower room” there was a family chapel. Besides these there were barns, sheds, stables and a forge. The estate had had 21 owners till 1947, when it was nationalized, together with the 254.66 hectares of land that the Ugrons owned. The family were evacuated and the mansion became the headquarters of the state farm. After 1989 the heirs of the Ugrons reclaimed it and got it back together with 40 hectares of land. However, the castle today is badly deteriorated.

5. Healthcare

In 1990 the former live-stock breeding center was placed under public ownership. With financial help from Switzerland and Germany the building was turned into a clinic where medical care is provided for children and adults. A dentist's consulting-room is being built, where dental care will soon be available. Yet the nearest hospital and pharmacy is in Székelykeresztúr.

The people lead a relatively healthy life in terms of hygiene and food. The majority of the houses have bathrooms and running water. Their diet — consisting mainly of meat, dairy products, fruit and vegetables — basic though, contains all the necessary nutrients. Alcohol is consumed with temperance. In the last 25 years drinking coffee has gained popularity.

6. Social issues

One of the major problems that many people from Fiafalva have to face is unemployment. Until the 1980s there were many job opportunities either on farms or in factories. After 1989 things changed for the worse as far as employment is concerned. Lands went back into private ownership, but many of the people do not have the necessary equipment or the financial means to work their lands. The most severely affected category is that of the pensioners with low retirement benefits: they cannot afford to pay for the expensive farming machinery. At the same time, several of the factories were closed down or downsized their personnel and thus many people were left without a regular income. Young people, who graduated from high schools or universities can

hardly find jobs for themselves. The only option for many of them is therefore immigration.

The Gypsies, living at the end of the village on a hill called „Kárahegy”, are in a much more difficult situation. The town council and the villagers make big efforts to bring them up to the rest of the community. The religious needs of their majority are supplied at present by the Unitarian Church.

7. The hospitable Fiafalva

Owing to its location Fiafalva provides excellent opportunities for getting acquainted with the multicolored lifestyle and culture of the people living in Transylvania.

The spa called „Sóskút”, the Ugron Castle and the monuments dedicated to the Hungarians' national poet, Petöfi Sándor, are just a few of the sights worth seeing.

The people are hospitable. The visitors coming to Fiafalva can find full board and lodging in a nice familiar ambience.

Who has once been a guest in Fiafalva, will always want to return there.

Filiaș (Fiatfalva)

Filiașul, situat în imediata vecinătate a Cristurului Secuiesc, este una dintre cele mai sudice localități ale județului Harghita.

O trăsătură distinctivă a acestui adevărat simbol al coexistenței pasnice dintre diferitele confesiuni e situația singulară care s-a creat de-a lungul secolelor în acest sat: membrii confesiunilor reformată și unitariană folosesc de veacuri aceeași biserică, pe baza unui sistem de principii stabilit de comun acord.

Teritoriul satului - sat care, conform recensământului din 1992, numără 1106 suflete -, ca și zonele limitrofe au fost locuite încă din cele mai vechi timpuri, lucru dovedit de descoperirile arheologice datînd din epoca primitivă, epoca bronzului, perioada romană, a migrațiilor și medievală ieșite la lumina zilei cu ocazia săpăturilor realizate aici. Cea mai veche atestare scrisă a denumirii localității datează din 1460, cînd apare în cadrul numelui de persoană Elias de Fyathfalwa.

Istoria localității Filiaș se împletește strîns cu istoria castelului Ugron ridicat aici. Construit în secolul al XV-lea și apoi refăcut de multe ori de-a lungul timpului, castelul și-a dobîndit înfățișarea baroc tîrzie de azi în primele decenii ale veacului al XIX-lea. Și-a căpătat numele de la ultimul ei proprietar, familia Ugron din Obrănești. Biserica unitariană-reformată comună - monument istoric a cărui origine se pierde în negura Evului Mediu - slujește drept loc de închinăciune pentru ambele confesiuni. Înfățișarea actuală a căpătat-o în urma refacerii ei din 1803. Un aspect demn de remarcat este faptul că are doua orgi și două altare.

Principalul domeniu de activitate al locuitorilor este agricultura și creșterea animalelor. Localitatea Filiaș a fost renumită pentru animalele de prașilă produse aici și oferite spre vînzare sau pentru reproducere de comunitatea locală a gospodarilor.

Începînd cu 1989, locuitorii satului trebuie să facă față greutăților de natură economică și socială. Existența cotidiană e din ce în ce mai dificilă, sporește tot mai mult numărul celor lipsiți de locuri de muncă.

În imediata vecinătate a satului, vulcanii noroioși și apele salin - interesante și valoroase fenomene și bogșii geologice - reprezintă mari valori, ce așteaptă să fie exploatate din perspectivă terapeutică și turistică. Din păcate, inițiativele de pînă în prezent au fost, în această privință, aproape inexistente.

E sorozatban eddig megjelent:

Homoródalmás

Székelyderzs

Ürmös

Bölon

Árkos

Homoródkarácsonyfalva

Vargyas

Énlaka

Siménfalva

Fiatfalva

Előkészületben:

Küküllődombó

Városfalva

Székelyszentmihály

Magyarsáros

Harangláb

Megjelent a magyarországi Illyés Közalapítvány támogatásával

Írta: Derzsi Domokos

A színes és szövegközi felvételeket készítette, valamint az egykori

fotográfákat gyűjtötte: Bartha Alpár

Angol fordítás: Nemes Enikő

Róman fordítás: Skultéty Mihaela

Olvasószerkesztő: Ferenczi Rita

Nyomdai előkészítés: Litera Székelyudvarhely

Színrebotás és nyomtatás: INFOPRESS RT.

Sorozatszerkesztő: Veres Péter

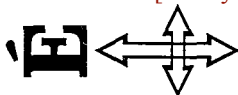
Kiadta az

**ORSZÁGOS DÁVID FERENC IFJÚSÁGI EGYLET ÉS A
FIATFALVAI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG**

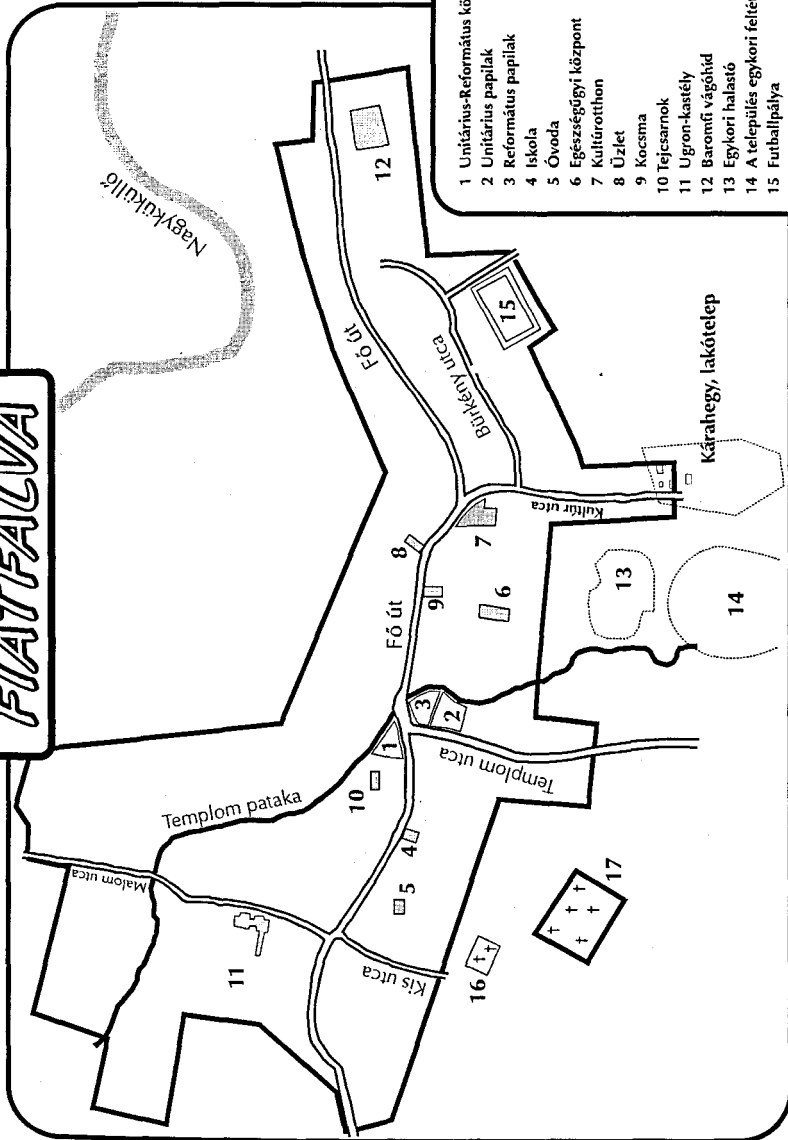
2001 tavaszán.

LITERA KÖNYVKIADÓ, SZÉKELYUDVARHELY

ISBN 973-98931-9-8

FIATFALVA

LITTEBA, 2001

